

Denys Bloschchynskyi

PUBLIC MANAGEMENT OF THE HUMANITARIAN SPHERE OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF AGE CLUSTERS

The article examines the peculiarities of public administration in the humanitarian sphere for different age periods. The content of the main definitions has been clarified: public administration, humanitarian sphere, age clusters. The views of various scientists on the interpretation of certain concepts were analyzed and it was established that the modernization of the public administration system and transformational processes in the humanitarian sphere are deepening in connection with the processes of globalization, informatization, integration, and unification. Characteristic features and areas of activity of public administration in educational activities at different levels are described. It was established that each age period has its own characteristics of public administration, which are related to the needs of the individual, his or her orientations, requests. Common and distinctive features of public administration are characterized in accordance with the psychological and social characteristics prevailing in certain age clusters. The main directions of improvement of public administration at different stages of age periodization are determined.

Key words: public administration, humanitarian sphere, age clusters, education, personality development, principles.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток усіх сфер суспільного життя тісно пов'язаний із процесами глобалізації та інформатизації, що вимагає пошуку нових підходів та розробки конструктивних механізмів у публічному управлінні. Через стрімку глобалізацію змінюється парадигма людського життя та виникають якісно нові вектори публічного управління.

В Україні обрано європейський напрям розвитку та прагнення до міжнародної інтеграції у світову спільноту економічно розвинених, демократичних країн. Тому формування системи публічного управління має здійснюватися на основі затвердженого європейського вектору розвитку, з урахуванням глобалізаційних, інтеграційних та інформаційних процесів, базуючись на аналізі досвіду публічного управління постіндустріальних країн, з урахуванням українських історичних аспектів публічного управління та з дотриманням демократичних принципів, на основі національного відродження та концепцій сталого (збалансованого) розвитку.

Гуманітарна сфера є ключовою для розвитку суспільства. Її удосконалення відбувається внаслідок регуляції духовного життя населення у відповідності до людських бажань та законів історичного розвитку засобами впливу суспільних інститутів, насамперед держави. Через недосконалі механізми публічного управління розвитком гуманітарної сфери, можуть виникати певні деформації культурного життя, підвищений рівень агресії, меркантильність, радикальні налаштування утворених спільнот. Крім того, різні вікові кластери населення вимагають розробки цільової системи публічного управління гуманітарною сферою з урахуванням специфіки психосоціального розвитку людей, що належать до відповідних вікових кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічного управління різних галузей у своїх наукових працях розглядали: В. Лещенко, А. Дьяков, С. Андрейчук, В. Грабовський, П. Клименко, О. Міщан; розвиток гуманітарної сфери українського суспільства досліджували С. Здіорук, В. Купрійчук, В. Трошинський; вікову кластеризацію детально представлено у наукових працях Е. Еріксона, Ж. Піаже, Л. Вігоцького, В. Васильєва, значення гуманітарних аспектів публічного управління розглянуто в працях Н. Базиляк.

Науковці В. Лещенко та А. Дьяков розглядали вплив глобалізаційних процесів на зміну системи публічного управління та визначили вплив позитивних й негативних чинників на розвиток

публічного управління в Україні. Зокрема, серед позитивних, дослідники відмічають можливості глобального регулювання екологічного стану в державі та економічних змін, забезпечення інвестиційної привабливості України, скорочення витрат на проведення зовнішньоекономічних операцій. До негативних належать: збільшення розриву в соціально-економічному розвитку України та високорозвинених країн, економічне та політичне послаблення України, пригнічення внутрішнього національного ринку, поширення корупції тощо [6].

У своїх наукових працях С. Андрейчук зазначає важливість реформаційних процесів в управлінні освітніми процесами, де пріоритетне місце посідають визначення стратегії інноваційного розвитку освіти, оновлення науково-методичного забезпечення, зміна системи фінансування освітніх установ, удосконалення післядипломної освіти тощо [1].

Дослідники В. Грабовський у співпраці з П. Клименко розглядають особливості організації публічного управління у сфері охорони здоров'я. Зокрема науковці підкреслюють важливість системного підходу та пропонують розроблені моделі системи управління надання медичних послуг, де пріоритетними є маркетингові дослідження медичного адміністрування провідних країн світу, висококваліфікований персонал, сучасне обладнання та сприятливе зовнішнє середовище [3].

У наукових доробках В. Грабовського та О. Міщан визначено шляхи удосконалення взаємодії органів державної влади з різними інститутами громадянського суспільства (громадськими організаціями, політичними партіями, благодійними організаціями, трудовими та навчальними колективами, професійними та творчими об'єднаннями тощо). Дослідники зазначають, що основою публічного управління є нормативно-правова база, однак нині розвиток громадянського суспільства України та відповідних інститутів перебуває на стадії становлення [4].

Науковець С. Здіорук розглядає основні проблеми цивілізованого життя українського суспільства, крізь призму європейської інтеграції та на основі ретроспективи російського політико-

релігійного впливу. Дослідник визначає головні пріоритети та дієві інструменти ефективної організації політико-правових механізмів захисту національних інтересів та зміцнення безпеки України, де провідними є духовна та ідеологічна основа демократичного суспільства України [18]. Крім того, С. Здіорук особливе місце надає розробці та гармонізації української моделі суспільно-релігійних та державно-церковних відносин, пошуку балансу між принципами демократії та правами людини, збереженню національної ідентичності тощо [17].

Дослідники наукової думки С. Загороднюк та В. Купрійчук аналізують теоретичні та практичні проблеми публічного управління крізь призму трансформації сучасного українського суспільства та формування якісно нового соціального простору. У цьому ракурсі вченими проведено дослідження дефініції «публічне управління» як пошуку найкращих способів використання ресурсів для досягнення пріоритетних цілей державної політики. Налагоджене публічне управління забезпечує функціонування усіх державних, політичних, соціальних інституцій [16].

Відомий психоаналітик Е. Еріксон виокремив психосоціальні стадії розвитку особистості, особливості формування компетентності та конфлікти на кожній із визначених стадій, охарактеризував ознаки вікових кластерів [12].

Однак, враховуючи аналіз наукових джерел можна зазначити, що питання публічного управління саме гуманітарною сферою України, в розрізі вікових кластерів, вивчено недостатньо та окреслена проблематика потребує пошуку нових наукових ідей та дослідницьких знахідок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей впливу публічного управління на формування та розвиток гуманітарної сфери з урахуванням вікових кластерів в суспільстві.

Відповідно до окресленої мети визначено наступні завдання:

– провести аналіз впливу дошкільної та різних рівнів загальної середньої освіти на формування особистості відповідно до встановлених вікових кластерів;

- визначити конструктивні механізми удосконалення системи вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти у контексті визначених вікових кластерів з урахуванням специфіки розвитку та функціонування публічного управління в сучасних реаліях;

- визначити позитивні та негативні сторони, котрі існують в публічному управлінні;

- розробити рекомендацій щодо підвищення якості публічного управління гуманітарною сферою у взаємодії з різними віковими кластерами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім уточнимо ключові дефініції: публічне управління, гуманітарна сфера, вікові кластери.

Публічне управління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики – за визначенням автора терміна «Публічне управління» Десмонда Кіллінга. В цьому визначенні принципового значення набувають цілі державної політики та їх суть.

Державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Л. Пал вважає що на державну політику можна дивитися як на систему стримань та заохочень що обумовлює напрям всього обсягу дій застосованих державними органами для розв’язання певної проблеми, або сукупності проблем. У такому випадку для розгляду матеріалів цієї статті критично важливим будуть ті цілі, які формулюються державною політикою та через які розкривається розуміння та проблематика поточних викликів які стоять перед державними інститутами.

Публічне управління гуманітарною сферою – це процес діяльності органів державної влади у сфері гуманітарної політики (передусім, освіти) із залученням органів громадського управління, результатом чого є прийняття максимально ефективних управлінських рішень щодо функціонування різних систем гуманітарної сфери в цілому та її окремих об’єктів [14].

Гуманітарна сфера (сфера гуманітарної політики) це сукупність напрямів державної політики, де основним принципом є людиноцентричність, провідним бенефіціаром – людина, а вся діяльність спрямована на зміцнення і розвиток людського капіталу, через стимулювання інтелектуального, творчого розвитку особистості, реалізацію її духовного і креативного потенціалу, збереження та розвиток загальнолюдських, загальноцивілізаційних, національних цінностей, що в сукупному результаті створює підґрунтя для зростання можливостей самореалізації людини, її добробуту, освіченості, безпеки, здоров'я та духовності [7].

Вікові кластери (вікова періодизація) це виокремлення соціальних груп людей на основі особливостей їх психосоціальних стадій розвитку, що зумовлені визначеним віком [12].

Розглянемо основні підходи до визначення вікових кластерів та формування різних соціальних груп. Психоаналітик Е. Еріксон вважав, що людина, як особистість, проходить певні стадії розвитку. Вікові кластери відображають вплив соціального досвіду впродовж життя. Тому соціальна взаємодія, на різних етапах психовікового розвитку особистості, відіграє важливу роль. Разом з тим, сформована компетентність обумовлює поведінку та вчинки людини. У дослідженнях Е. Еріксона висвітлюється вісім вікових кластерів людини: немовля (від народження до 18 місяців), раннє дитинство (від 2 до 3 років), дошкільний вік (від 3 до 5 років), молодший шкільний вік (від 6 до 11 років), підлітковий вік (від 12 до 18 років), рання зрілість (від 19 до 29 років), середній вік (від 30 до 64 років), пізня зрілість (від 65 років). На кожній із цих стадій відбуваються певні важливі події. Наприклад, у дошкільному віці пріоритетним є дослідження світу, в молодшому шкільному віці – навчання, в підлітковому – налагодження соціальних зв'язків, у період ранньої зрілості провідними є особистісні стосунки, в середньому віці робота та батьківство [12].

В українських наукових виданнях зазначається, що людина живе майбутнім, яке характеризується невизначеністю зовнішніх умов. Якщо державна політика сформована навколо викликів розвитку гуманітарної сфери, то місія публічного управління так

чи інакше мала б бути пов'язана із найефективнішим способом використання ресурсів інститутів громадянського суспільства та державних інституцій на благо розвитку людини, громадянина країни, впродовж її життя. В такому випадку вікові кластери можуть виступати тією системою координат, яка допоможе винайти гнучкі механізми адаптації публічного управління для конкретних сфер, ситуацій та контекстів.

Особистість розвивається свідомо та несвідомо в психічній діяльності, де основою є саморозвиток. До ключових факторів розвитку особистості належать: біологічний (забезпечення життєдіяльності організму), соціальний (здобуття інформації та дотримання суспільних норм поведінки), психологічний фактор (самовизначення особистості). Певний віковий період, де провідним є один із трьох визначених факторів можна розглядати як мікроцикл. Об'єднання усіх трьох факторів (трьох мікроциклів) становить один макроцикл, де біологічний, соціальний та психологічний фактори послідовно змінюють один одного. Отож, розрізняють чотири вікові періоди психічного розвитку (макроцикли): дитинство (немовля (0-1 рік), раннє дитинство (1-3 роки)), дошкільник (3-6 років); юність (молодший школяр (6-10 років), підліток (10-15 років), юність (15-21 рік)); дорослість (молодість (21-28 років), подорослішання (28-26 років), дорослість (36-45 років)); зрілість (45-55 років); похилий вік (55-66 років); старість (66-78 років). Відповідно до визначеної вікової періодизації формуються різні напрями цільової спрямованості особистості [14].

На перший погляд, створення умов для гуманітарної безпеки суспільного розвитку осіб, що належать до різних вікових кластерів, вимагає активізації діяльності органів державної влади щодо тривалості та забезпечення певних стандартів життя. Але якщо подивитися на це питання глибше, то ми побачимо що система гуманітарної безпеки містить потужний ціннісний вимір і базується на загальнолюдських, гуманістичних принципах: честь, гідність, свобода, відповідальність, справедливість, толерантність, терплячість, дбайливість є базовими структурами для усвідомлення гуманітарної безпеки громадянина. Тобто формування та розвиток

важливих моральних цінностей людства обумовлюється грамотною реалізацією політики публічного управління. Методологія функціонування гуманітарної безпеки базується на аналізі різних наукових теорій, державній політиці та міжнародних відносинах, організації публічного управління. Гуманітарні аспекти визначають вектори розвитку освітньої діяльності, а також тісно пов'язані з громадянським та патріотичним вихованням. Не менш важливе місце посідає екологічне виховання та проведення просвітницької роботи в напрямі дотримання концепцій сталого (збалансованого) розвитку трьох основних сфер: довкілля, суспільства та економіки. Оскільки гуманітарна безпека тісно переплітається з системою освіти та публічною владою, системою реалізації публічного управління, то визначені аспекти важливі для кожної людини та суспільства загалом. Суб'єкт суспільних відносин, у відповідності до вікової категорії, соціального статусу та спрямованості має свою сферу інтересів, що пов'язані з національними інтересами, дослідженням соціокультурних проблем розвитку суспільства, створенням ефективного комунікаційного простору тощо [2].

Первинною ланкою в досягненні триєдиної мети освітньої галузі (навчальної, розвивальної та виховної) є система дошкільної освіти, яка забезпечує реалізацію освітньо-виховного процесу в період раннього дитинства та дошкільного віку. Ще до періоду розвитку мовлення в періоді до 3х років у дитини формується перше розуміння кордонів, сприйняття базових передумов гуманітарної безпеки. Насправді, інтуїтивно люди розуміють що ключові засади майбутніх чеснот людини, таких важливих понять як довіра, віра, повага, піклування формуються ще в допологовий період свідомого батьківства. Але нажаль академічних досліджень для виведення сталої теорії поки ще бракують. Менше з тим, є чіткі закономірності, які підтверджують деякі окремі фактори формування таких важливих для гуманітарної безпеки понять. На цьому етапі публічне управління має зосередитися на створення умов для розвитку інституту свідомого батьківства, який буде спроможний інвестувати більше ресурсів в профілактику викривлення моральної системи координат ще не сформованого громадянина через створення

амбасадорів ціннісного виміра гідної, вільної та свободної людини в найближчому її оточенні – серед її батьків.

Вже трохи згодом, на межі 3 та 4 років життя у дитини активно розвивається мовлення, що відображається на рівні розвитку всіх психічних процесів: сприйняття, відчуття, мислення, пам'ять, уява, увага тощо. Дитина починає розуміти контекстне мовлення людей навкруги. Тобто вона вже може слухати та розуміти прості тексти, оповідання, казки. Варто зазначити, що малюк більше розуміє розповіді, що взаємопов'язані з певними предметами та явищами, які його оточують. Однак, для більш кращого розвитку дитини необхідна системна додаткова робота дорослих. З дітям можна розмовляти на різні теми, які стосуються предметів та явищ, котрих може не бути в її безпосередньому оточення, про почуття переживання, події минулого та майбутнє. Фактично в дитини відбувається формування узагальнюючих понять. Публічне управління тут має можливості розширити палітру інструментів що можна застосовувати для розвитку дитини і використовувати для цих цілей цільову комплексну роботу педагогів, батьків та інших учасників освітньо-виховного процесу задля навчання дітей конкретним пізнавальним функціям: розрізняти предмети за зовнішніми ознаками, передавати знання щодо властивостей та відносин між явищами й предметами (у просторі, часі, розташуванні), навчати вмінню узагальнювати певні предмети, розуміти зміст розповідей тощо. Пріоритетним у розвитку та навчанні дошкільнят є різні форми ігрової діяльності. Основними завданнями дошкільньої освіти є підтримка та сприяння інтелектуальному, емоційному, соціальному, творчому та естетичному розвитку дітей, вивчення іноземної мови. Виконання окреслених завдань обумовлює архітектуру публічного управління в контексті психологовікових особливостей дошкільнят: інтерактивна взаємодія керівництва закладу дошкільньої освіти з педагогічними працівниками, батьківським колективом, органами державної влади та громадою на основі принципів демократизації та гуманізації [11].

Отже, публічне управління дошкільною освітою, виходячи з психологовікових особливостей суб'єктів освітньо-виховної

діяльності, реалізується на основі принципів демократизації (сприяння формуванню демократичного суспільства, де кожна людина бере активну участь в громадському житті та має право бути почута), забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти кожної дитини (в тому числі активне впровадження інклюзивного аспекту), дотримання концепції сталого збалансованого розвитку України з урахування європейського вектору розвитку (формування соціальної, екологічної та економічної свідомості, виховання відповідального ставлення до власних дій та вчинків, виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища), забезпечення громадського та державного партнерства громади та інших учасників освітнього процесу в контексті ефективного функціонування системи дошкільної освіти. Зміст публічного управління передбачає контроль за якісним провадженням змісту та організації освітнього процесу в дошкільних закладах: систематичності, науковості, активності, природовідповідності та забезпечення ефективної, інтерактивної взаємодії дітей в процесі пізнання навколишнього світу, розвитку творчих здібностей, формуванню комунікативної взаємодії тощо. Публічне управління дошкільною освітою України потребує розробки дієвих механізмів підвищення ефективності як управлінських так і освітніх процесів. Необхідність розробки визначених механізмів обумовлюється не тільки загальними процесами глобалізації, інформатизації, уніфікації та інтеграції. Такі зміни важливі передусім тому, що існують суттєві розбіжності між проголошеними пріоритетами розвитку освітніх установ та конкретними діями з боку держави щодо їх забезпечення, відсутністю стратегії розвитку та розробленої концепції державної освітньої політики. Тобто нині публічне державне управління дошкільною освітою відбувається в режимі функціонування, а не розвитку. Також на державному рівні встановлено, що пріоритетним завданням держави є забезпечення реалізації права кожної дитини дошкільного віку на доступність і безоплатність відповідних освітніх послуг. Основними завданнями органів управління системою дошкільної освіти в Україні є здійснення контролю за виконанням завдань дошкільної освіти

та додержанням вимог базового компонента дошкільної освіти, навчально-методичного керівництва та державного інспектування у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів та форми власності, а також прогнозування, забезпечення розвитку дошкільної освіти та мережі закладів дошкільної освіти незалежно від типів і форми власності відповідно до освітніх запитів населення. Функціонування системи державного управління передбачає взаємодію всіх її підсистем та елементів, де найважливішим є особистість дитини. Тому ефективність функціонування системи державного управління та сутність відповідної системи виявляється через її функції, у яких визначено коло діяльності, її зміст, види, призначення й роль [10].

Також слід додатково зауважити, що окрім просторів та інструментів що вбудовані в систему дошкільної освіти, публічне управління має розширювати інститут свідомого батьківства та інститут сім'ї до більш занчучих ролей в суспільстві та турбуватися про кроссекторальні взаємозв'язки цих інститутів із різними складними соціальними системами та окремими сферами державного управління. Міські публічні простори, освітні середовища для батьків, формати нерухомості для молодих сімей, кономічна політика для батьків дітей дошкільного віку що працюють та багато інших проявів соціальних інститутів, державних політик мають бути переглянуті через призму більш ефективної взаємодії ресурсів держави із прагненнями створення передумов для розвитку дитини в ранньому віці [19].

Публічне управління системою загальної середньої освіти на різних рівнях (початкова освіта, основна та старша школа) ґрунтується на застосуванні менеджерського та академічного підходу. Провадження освітніх послуг в системі, де провідним суб'єктом освітньої діяльності є діти різних вікових кластерів неможливо без урахування їх вікових, психологічних особливостей, індивідуальних якостей. У молодшому шкільному віці основні етапи формування знань про об'єкти та явища оточуючого середовища є методичною основою дидактики й складаються з системи взаємопов'язаних когнітивних процесів: відчуття,

сприйняття, уявлення, мислення. Образи, об'єкти та явища, які формуються в уявленні дитини становлять основу психічних знань. Дитина найкраще сприймає та пізнає світ в діяльності: під час гри, в процесі рухової активності, виконуючи певні завдання, а також переглядаючи фото- та відеоматеріали навчального призначення тощо. В старшому підлітковому віці відбувається виховання морально-вольових якостей особистості, самоствердження та самовираження особистості підлітка, а також формується культура спілкування та загалом комунікативна поведінка. Особистість – це складна структура, в якій поєднуються та взаємодіють різні психічні властивості, що розвиваються під впливом соціальних факторів в процесі діяльності й спілкування. У старшому підлітковому віці особливе місце займає оточення: пріоритети у вихованні та орієнтації від сімейного оточення переходять до шкільного середовища, спільнот та ситуативних об'єднань за інтересами (гуртки, соціальні мережі тощо). Засобами ефективного виховного впливу формується творча особистість з високими моральними принципами та духовними цінностями. Для творчої особистості характерними є незалежність, відкритість, толерантність, розвинений естетичний смак. Провідною діяльністю у старшому підлітковому віці є навчання. Однак, зміст та характер навчальної діяльності в цей період життя дещо змінюються, у порівнянні з молодшим шкільним віком. Багатопредметність та інтегрованість, міждисциплінарність освітнього процесу ставлять перед підлітками якісно нові вимоги. Самостійна освітня діяльність набуває пріоритетних ознак. Теоретичні знання повинні нести практичний зміст та сприяти формуванню ключових компетентностей, подальшому професійному самовизначенню. Враховуючи сучасні реалії важливо відмітити, що радикально змінюється концепція впровадження нових підходів: адже раніше школа була основним джерелом знань, які поступово набувалися, а інформація змінювалась досить повільно. Нині існує безліч інформаційних потоків і важливо, щоб учні не накопичували знання, а вміли їх здобувати та ефективно використовувати. Тому компетентний підхід та принцип «освіта впродовж життя» лежать в основі реалізації освітнього процесу в закладах загальної серед-

ної освіти (далі – ЗЗСО). Основною метою таких освітніх установ є формування в особистості потреби систематично навчатися, самовдосконалюватися та саморозвиватися. Психологічні особливості розвитку моральних цінностей у підлітковому віці полягають у становленні особистості та її відокремленості від батьків; характерна лібералізація моральних цінностей. Також віковими особливостями підліткового віку є: підвищена увага до власного внутрішнього світу; мрійливість, переміщення з реального світу у фантастичний, уявний; відсутність зовнішніх авторитетів та базування на власному досвіді; підвищена здатність критикувати, негативно сприймати інформацію, пошук доказів та переконань; захопленість, прагнення до пригод та подорожей; підвищений емоційний фон у зв'язку з статевим дозріванням. Тому специфіка формування цільових життєвих установок у підлітковому віці має забезпечуватись раціональним та виваженим публічним управлінням, що дозволяє налагодити ефективні зв'язки в освітньому процесі. Відтак основні види діяльності в публічному управлінні передбачають певні зміни в сучасній системі загальної середньої освіти: збільшення тривалості навчання в ЗЗСО, розширення спектру освітніх послуг та забезпечення їх доступності, посилення контролю за якістю провадження освітніх послуг, спрямування в освітню діяльність людських та матеріальних ресурсів (оновлення навчально-матеріальної бази, залучення громадських організацій, батьків, створення піклувальної ради тощо), а також орієнтація ЗЗСО на самофінансування, забезпечення варіативності запропонованих освітніх програм, розвиток конкурентоспроможності на основі вдосконалення освітніх послуг, формування та розвиток ключових компетентностей, підвищення рівня цифрової грамотності педагогів, формування в учнівській спільноті інформаційної культури та медіаграмотності, забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень, підвищення рівня соціальної відповідальності за результати управлінської діяльності, підвищення рівня інформатизації освітнього середовища, забезпечення електронного документообігу та ефективного функціонування віртуального освітнього середовища, створення стратегічного планування (з

визначеними місією, візією та пріоритетними напрямками розвитку ЗЗСО) тощо. Враховуючи вікові особливості учнів ЗЗСО (молодший шкільний вік, підлітковий вік) та загальні тенденції суспільних змін в системі загальної середньої освіти відбувається реформування та реалізація концептуальних засад «Нової української школи», що спрямовані на впровадження компетентісного підходу, забезпечення соціальної рівності, сприяння згуртованості, економічного розвитку, використання особистісно-орієнтованого підходу та гуманістичної спрямованості [8].

Варто зазначити, що як і у кластері дошкільної освіти, коли публічне управління має зосереджуватися на позасистемних впливах відносно освітніх інститутів на кшталт інституту свідомого батьківства, так і для періоду кластеру раннього підліткового та підліткового віку починає велику вагу отримувати інститут неформальної освіти. Адже набагато більш інертна система середньої освіти попри всі намагання реформуватися завдяки введенню концепції «Нової Української Школи» та іншим освітнім інноваціям не в змозі ефективно реагувати на такі тектонічні зміни як виклики глобалізації, пандемію COVID-19 та повномасштабну війну. В цьому контексті неформальна освіта в якій задіяні сотні суб'єктів громадянського суспільства по всій країні може виступати тим ефективним перехідником від традиційної закритої системи шкільної освіти до дорослого суспільства з усіма його плюсами, мінусами, викликами для не до кінця сформованого соціального та емоційного інтелекту підлітків. Публічне управління на цьому етапі отримuje цілу окрему сферу неформальної освіти, яка для більш зрілого віку трансформується в сферу «освіти впродовж життя». Сама ж концепція «освіти впродовж життя» в такому випадку має стати більше ніж принципом, а взявши за основу інститут свідомого батьківства та неформальну освіту для школярів зайняти своє місце в кластерній моделі публічного управління розвитком суспільства.

У публічному управлінні професійної (професійно-технічної) освіти важливим є дотримання принципу відкритості, що дозволяє створювати освітні комплекси на основі наступності та взаємозв'язку освітніх програм. Цей принцип слугує теоретичним

підґрунтям відкритого професійного навчання на модульній основі як інноваційний і перспективний вид гнучкої підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації робітничих кадрів. Дотримання принципу випереджувального характеру освіти зменшує розрив між навчальною інформацією, що вивчається учнями професійно-технічних закладів освіти, та вимогами сучасного виробництва до рівня професійної компетентності робітничих кадрів. Реалізація цього принципу полягає в постійному оновленні змісту професійного навчання, його наповненні знаннями про нові досягнення в науці, техніці, технологіях виробництва, про передові методи праці тощо. Цей принцип є основоположним у створенні державних стандартів професійно-технічної освіти з орієнтацією їх на професійний розвиток особистості, формування широкої кваліфікації, а також базових загальнотехнічних і технологічних знань, умінь, що дозволить їх поглиблювати протягом усього трудового життя. Важливим принципом модернізації професійно-технічної освіти, на основі публічного управління є принцип компетентісного підходу, метою якого є формування у кваліфікованих робітників високого рівня професіоналізму (професійні уміння, навички, досвід практичної діяльності, знання технологічних процесів), а також розвиток у них професійно важливих якостей (професійна «Я» – концепція, самостійність, здатність вирішувати завдання та доводити до кінця почату справу, творчий підхід до професійної діяльності, гнучкість, неординарність мислення, комунікабельність, здатність до навчання і неперервного підвищення кваліфікації). У заклади професійно-технічної освіти приходять учні, які вже визначились з професією та є сформованими особистостями. Тому організація публічного управління та забезпечення належних педагогічних умов повинна відбуватись з урахуванням специфіки психофізичного, інтелектуального розвитку, рівня вихованості та професійної спрямованості. На компетентісній основі відбувається створення професійних і освітніх стандартів нового покоління, що забезпечує зростання якості професійно-технічної освіти, рівня готовності випускників професійно-технічних закладів освіти оперативно розв'язувати виробничі завдання і проблеми в межах

своєї компетентності, а також відповідно до своїх прав, обов'язків і переліку професійних завдань. Інформатизація професійно-технічної освіти, розроблення педагогічних програмних засобів, забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів є важливою умовою її модернізації. Саме тому принцип інформатизації спрямовується на широке використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації процесу професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників та управлінні системою професійно-технічної освіти. З цієї метою зумовлюється необхідність розвитку територіальних мереж передачі даних, призначених для забезпечення доступу професійно-технічних закладів освіти до українських і міжнародних інформаційних мереж; вдосконалення мережевої інфраструктури. Принцип соціального партнерства спрямовується на розвиток соціального діалогу і партнерства освіти, науки та виробництва, результатом якого є розв'язання протиріч, що існують між консервативними тенденціями в системі професійно-технічної освіти і потребами ринку праці в кваліфікованих робітничих кадрах необхідних обсягів і якості. Заклади професійно-технічної освіти як суб'єкти ринкових відносин, мають швидко реагувати на виклики ринку праці, орієнтуватися на потреби конкретних замовників робітничих кадрів, вчасно і якісно переводити сигнали щодо техніко-технологічних змін у галузях виробництва, виникнення нових кваліфікацій у формат нових компетенцій, а в подальшому враховувати їх у розробленні освітніх стандартів. Для цього необхідно системно підвищувати кваліфікацію викладачів і майстрів виробничого навчання, оснащувати навчально-виробничі майстерні матеріалами та обладнанням, що ефективно використовуються в сучасних секторах економіки тощо. За цих умов ефективність соціального партнерства підтверджується реалізованими угодами на підготовку кваліфікованих робітників, їх затребуваністю на ринку праці, працевлаштуванням випускників ЗП(ПТ)О за професією і тривалістю їх закріплення на робочому місці. Професійно-технічна освіта також потребує диверсифікації, як і будь-яка інша галузь економіки. Отже, ключовими принципами професійної освіти є випереджувальний характер професійної

підготовки, фундаменталізація, інтеграція професійної освіти, науки і виробництва, рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти різними категоріями населення, гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією та подальшим розвитком економіки і зайнятістю населення, розвитком різних форм власності; диверсифікація, регіоналізація професійної освіти, поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки, стандартизація, єдність професійного навчання і виховання, екологізація, варіативність, індивідуалізація і диференціацію [15].

Публічне управління фаховою передвищою освітою в Україні передбачає систему заходів, що реалізують органи державного управління із залученням громадського самоврядування з дотриманням умов публічності та прозорості, що зумовлює ухвалення відповідних ефективних, управлінських рішень з питань функціонування закладів фахової передвищої освіти, провадження освітніх послуг з відповідних галузей знань і спеціальностей, дотримання ліцензійних умов, стандартів фахової передвищої освіти, діяльність усіх учасників освітнього процесу, сприяння подальшому успішному розвитку громадян [13].

Публічне управління системою вищої освіти спрямоване на інтеграцію України в єдиний європейський освітній простір. Першим кроком у цьому напрямі стало долучення нашої держави до Болонського процесу в 2005 році та діяльність провідних державних інституцій сфери освіти над забезпеченням дотримання загальноновизнаних вимог в реалізації освітнього процесу. До основних тенденцій, яких потрібно прагнути, належать: впорядкування нормативно-правової бази та втілення діючих механізмів забезпечення якісної підготовки фахівців шляхом оновлення механізмів розробки та реалізації державних освітніх стандартів вищої освіти з урахуванням запитів ринку праці та вимог роботодавців; надання певної автономії закладам вищої освіти; дотримання принципу студентоцентризму; розробка індивідуальних освітніх траєкторій та варіативність методології; багатопрофільність (здобуття одразу кількох спеціальностей); розвиток цифрової компетентності в освітній діяльності;

полілінгвальність; моніторинг якості підготовки фахівців в системі вищої освіти та оприлюднення його результатів; зростання обсягів педагогічної практики в різних закладах; розвиток міжнародної співпраці тощо. Тут важливо враховувати, що основними психолого-соціальними дескрипторами студентів є орієнтація на кар'єрний ріст, створення сім'ї, матеріальне забезпечення. Це дорослі люди, котрі цінують час та є досить добре вмотивованими в здобутті освіти. Тому одним із важливих напрямів удосконалення публічного управління гуманітарною сферою на етапі кластеру вищої освіти є його цифровізація, що виступає основою для побудови повноцінного цифрового уряду, сприяє удосконаленню взаємодії органів влади та суспільства. Широке використання цифрових ресурсів забезпечує трансформацію інформаційного суспільства. Діяльність е-уряду, е-держави, е-урядування забезпечує публічне управління через побудову і активне використання єдиної загальнодержавної автоматизованої інтерактивної інформаційно-комунікаційної інфраструктури і бере свої витoki саме в царині вищої освіти. Такий підхід дозволяє забезпечити результативність роботи різних державних структур завдяки швидкій інтеграції культури електронного документообігу, оперативній комунікації, відкритості, прозорості в процесах ухвалення державних рішень та регулювання перебігу надання освітніх послуг, налагодження взаємодії з неурядовими організаціями, громадянами та їх залучення до певних освітніх процесів. Інформація про процедури та результати прийняття рішень і провадження діяльності у сфері вищої освіти підлягає обов'язковому оприлюдненню на офіційних веб-сайтах на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб [9].

Для нашої країни, яка постраждала від експериментів імперської управлінської машини, яка десятиліттями боролася із ідентичністю українців та впроваджувала нищівні програми щодо української освіти та культури на наших землях, також буде надзвичайно актуальним розвиток інститутів усвідомленої освіти для дорослих. З подібними викликами стикалися в свій час багато політичних націй на ранніх етапах свого створення. Широко

відомий приклад народних шкіл в скандинавських країнах, який за десятки років реалізації викристалізувався в цілий напрямок «Більдунг» який пов'язує філософію та освіту на платформах особистого та культурного розвитку що реалізовані у вигляді курсів, програм окремих шкіл для дорослих. Результатом таки програм є потужні зміни як на рівні гармонізації особистості так і на рівні усвідомлення ідентичності соціальними групами та громадами на рівні всього суспільства.

Висновки. Публічне управління гуманітарною сферою має свою специфіку та відмінності в залежності від особливостей його взаємодії з різними віковими групами. Спільними ознаками публічного управління усіх вікових груп можна визначити: прозорість, гуманістична спрямованість, створення сприятливих педагогічних умов для задоволення освітніх та культурних потреб особистості, впровадження інклюзивної освіти на всіх етапах вікового розвитку, поглиблення цифровізації управлінських процесів, залучення громадськості та неурядових організацій до вирішення суспільних питань. Серед основних відмін в управлінні дошкільною освітою можна назвати організацію ефективної системи взаємодії з батьками вихованців, підготовка дошкільнят до навчання в ЗЗСО. У публічному управлінні в ЗЗСО пріоритетним має бути: створення умов для реалізації компетентного підходу, концептуальною ідеєю якого є навчання протягом життя та формування в учнів здатності здобувати знання, вміти їх використовувати. Крім того, впровадження профільного навчання та спрямування учнів на саморозвиток та самоосвіту. В професійно-технічній освіті, фаховій передвищій та вищій освіті публічне управління має спрямовуватись на децентралізацію, надання певної автономії зазначеним закладам освіти, врахування запитів роботодавців та потреб здобувачів освіти, застосування інноваційних підходів до реалізації освітніх завдань, посилення практикоорієнтованості навчання. Також окрім підсилення інституційної спроможності традиційних освітніх інститутів публічне управління має сфокусуватися на створені нових інститутів сформованих у відповідь на регулятив «освіта впродовж життя», який має охоплювати як інститут свідомого

батьківства, інститут неформальної освіти та інститут усвідомленої освіти для дорослих.

Стаття надійшла до редакції: 08.01.24

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ГУМАНІТАРНОЮ СФЕРОЮ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІКОВИХ КЛАСТЕРІВ

У статті розглянуто особливості публічного управління в гуманітарній сфері для різних вікових періодів. Уточнено зміст основних дефініцій: публічне управління, гуманітарна сфера, вікові кластери. Проаналізовано погляди різних вчених на трактування визначених понять та встановлено, що модернізація системи публічного управління та трансформаційні процеси в гуманітарній сфері поглиблюються у зв'язку з процесами глобалізації, інформатизації, інтеграції, уніфікації. Описано характерні риси та напрями діяльності публічного управління в освітній діяльності різних рівнів. Встановлено, що для кожного вікового періоду характерні свої особливості публічного управління, що пов'язані з потребами особистості, її орієнтирами, запитами. Охарактеризовано спільні та відмінні ознаки публічного управління відповідно до психолого-соціальних особливостей, що переважають у певних вікових кластерах. Визначено основні напрями удосконалення публічного управління на різних етапах вікової періодизації.

Ключові слова: публічне управління, державна політика, гуманітарна сфера, вікові кластери, освіта, розвиток особистості, принципи.

Received: 08.01.24

References

1. Andreichuk, S. (2006). Reformatsiini protsesy upravlinskoi diialnosti u vyshchii osviti v Ukraini [Reform processes of management activity in higher

education in Ukraine]. *Universytetski naukovi zapysky – University Scientific Notes*, 3-4, (pp. 397-401) [in Ukrainian].

2. Bazyliak, N. (2022). Humanitarni aspekty publichnoho upravlinnia osvithoiu politykoiu v konteksti dotrymanna natsionalnoi bezpeky dlia suspilstva na suchasnomu etapi. [Humanitarian aspects of public management of educational policy in the context of national security for society at the current stage]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannya – Taurian Scientific Herald. Series: Public management and administration*, 1, (pp. 3-9). Retrieved from: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.1.1> [in Ukrainian].

3. Hrabovskiy, V., & Klymenko, P. (2014). Systemnyi pidkhid do upravlinnia zakladamy okhorony zdorovia [A systematic approach to the management of healthcare facilities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 3, (pp. 136-142). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_3_20 [in Ukrainian].

4. Hrabovskiy, V., & Mishchan, O. (2012). Shliakhy udoskonalennia vzaiemodii orhaniv derzhavnoi vlady z instytutamy hromadianskoho suspilstva [Ways of improving the interaction of state authorities with of civil society institutions]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*, 1, (pp. 361-365). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_51 [in Ukrainian].

5. Kupriichuk, V., & Sliuz, T. (2021). Vplyv derzhavnoi kulturnoi polityky na dukhovnu konsolidatsiiu ukrainskoho suspilstva v umovakh detsentralizatsii [The influence of state cultural policy on the spiritual consolidation of Ukrainian society in conditions of decentralization]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 5. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2021_5_4 [in Ukrainian].

6. Leshchenko, V., & Diakov, A. (2015) Vplyv hlobalizatsii na publichne upravlinnia: naslidky dlia Ukrainy [Impact of globalization on public administration: consequences for Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 1, (pp. 21-30). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2015_1_5 [in Ukrainian].

7. Nakaz Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky vid 01 hrudnia 2022 roku No. 466 «Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo stvorennia i orhanizatsii funktsionuvannya tsentriv kulturnykh posluh u terytorialnykh hromadakh» [Order of the Ministry of Culture and Information

Policy dated December 1, 2022 No. 466 On approval of Methodological recommendations on the creation and organization of the functioning of cultural service centers in territorial communities]. (2022). *ips.ligazakon.net*. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/view/mus38584?an=1&ed=2022_12_01 [in Ukrainian].

8. Sarman, N. (2022). *Publichne upravlinnia zahalnoi serednoi osvitoiu v umovakh detsentralizatsii vlady [Public management of general secondary education in conditions of decentralization of power]*. Dniprovskiy derzh. ahrar.-ekon. un-t, F-t menedzhmentu i marketynhu. Retrieved from: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7698> [in Ukrainian]

9. Shelomovska, O. (2021). Tsyfrovizatsiia publichnoho upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v Ukraini na suchasnomu etapi derzhavotvorennia [Digitization of public management of higher education in Ukraine at the current stage of state formation]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 9, (pp. 47-51). Retrieved from: <https://doi.org/10.15421/152161> [in Ukrainian].

10. Solovei, Yu. (2018). Derzhavne upravlinnia u haluzi doshkilnoi osvity v Ukraini: teoretychnyi aspekt [State administration in the field of preschool education in Ukraine: theoretical aspect]. Proceedings from MPCIIIES '18: *III Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia – The Third All-Ukrainian scientific and practical conference «Modern preschool in the context of integration into the European educational space»*. (pp. 90-94). Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho [in Ukrainian].

11. Solovei, Yu. (2019). Zarubizhnyi dosvid upravlinnia systemoiu doshkilnoi osvity [Foreign experience of managing the preschool education system]. *Osvitni obrii. Upravlinnia osvitoiu – Educational horizons. Educational Management*, 2 (49), (pp. 49-54) [in Ukrainian].

12. Stadii Psykhosotsialnoho Rozvytku za Erikom Eriksonom [Stages of Psychosocial Development according to Erik Erikson]. (n.d.). *www.gasformind.com*. Retrieved from: <https://www.gasformind.com/vikova-periodyzatsiya-eriksona/> [in Ukrainian].

13. Sychenko, V., & Voloshka, Ye. (2023). Publichne upravlinnia fakhovoiu peredvyshchoiu osvitoiu: obgruntuvannia kliuchovykh definitsii [Public management of vocational pre-higher education: substantiation of key definitions]. *Tavriiskiyi naukovyi visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Taurian Scientific Herald. Series: Public management and administration*, 3, (pp. 60-66). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.3.8> [in Ukrainian].

14. Vasyliiev, Ya. (2012) Futurrealna vikova periodyzatsiia rozvytku ta samorozvytku osobystosti [Futurreal age periodization of personality development and self-development]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and practice of modern psychology*, 5, (pp. 63-67). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpcp_2012_5_13 [in Ukrainian].
15. Yelnikova, H. (2014). *Upravlinnia rozvytkom profesiino-tekhnichnoi osvity v suchasnykh umovakh: teoriia i praktyka [Management of the development of vocational education in modern conditions: theory and practice]*. NVP Polihrafservis [in Ukrainian].
16. Zahorodniuk, S., & Kupriichuk, V. (2012). Publichne upravlinnia: problemy teorii i praktyky [Public administration: problems of theory and practice]. *Analitika i vlada – Analytics and power*, 6, (pp. 181-186) [in Ukrainian].
17. Zdioruk, S. (2008). Ukrainski suspilno-politychni vidnosyny v systemi yevropeyskykh demokratychnykh tsinnosti [Ukrainian socio-political relations in the system of European democratic values]. *Relihiina svoboda – Religious Freedom*, 13, (pp. 57-62) [in Ukrainian].
18. Zdioruk, S. (2020). Ukraine on the way of integration to the European community. *Politology bulletin*, 84, (pp. 170-191) [in English].
19. Vilkhova, T., Moskalets, M., & Rybkina, S. (2019). Osnovni napriamy derzhavnoho upravlinnia osvitoiu v umovakh reformuvannia [Main directions of the state administration of education in the conditions of reform]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok – Public administration and regional development*, 4, (pp. 269-290). Retrieved from: <https://doi.org/10.34132/pard2019.04.03> [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Денис Блощинський, аспірант кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна. E-mail: denbooker@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3412-0310>.

Denys Bloshchynskyi, PhD-student in the Department of Public Policy at the Educational and Research Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv, Ukraine. E-mail: denbooker@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3412-0310>.

Bloshchynskyi, D. (2024). Public management of the humanitarian sphere of Ukraine in the context of age clusters. *Public Administration and Regional Development*, 24, 318-341. <https://doi.org/10.34132/pard2024.24.01>